

OILA INSTITUTINING IJTIMOYIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI VA OILA MUSTAHKAMLIGINI TA'MINLASH OMILLARI

Qurbonova Guzal Saydaxmatovna

Toshkent shahar Sirg'ali tumani Toshkent davlat pedagogika
universiteti tayanch doktoranti O'zbekiston tarixi ixtisosligi
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8004336>

ARTICLE INFO

Received: 26th May 2023

Accepted: 01st June 2023

Online: 02nd June 2023

KEY WORDS

Oila mustahkamligi, oliy qadriyatlar, ijtimoiy institutlar, mahalla va oila, sog'lom oila, jamiyat, mahalla va oila institutlari, oilaviy hayot psixologiyasi, oila iqtisodi va budjeti, reproduktiv salomatlik asoslari, ma'naviy axloqiy qadriyatlar.

ABSTRACT

Ma'lumki, o'zbek xalqi azal-azaldan shakllanib kelgan, hayotimizda chuqur o'rin egallab, oliy qadriyatlar darajasida e'tirof etiluvchi ijtimoiy institutlar sifatida mahalla va oila alohida ajralib turadi. Ushbu maqolada oila institutining ijtimoiy taraqqiyotidagi o'rni va oila mustahkamligini ta'minlash omillari haqida so'z yuritilgan.

Kirish.

Kishi hayotda yashar ekan o'zini hech bir joyda o'z oilasi davrasidagidek hotirjam va baxtli his qilmaydi. Insonlarni birlashtirib turuvchi, jamiyatning asosiy bo'g'ini bo'lgan oila hamda fuqarolar o'zini o'zi boshqaruvining sharqona ko'rinishi hisoblanuvchi mahallada ma'naviy muhitning barqarorligi, sog'lom munosabatlar tizimining shakllangani hamda farovonligi butun jamiyatning taraqqiyotini, buguni va ertasini belgilab beradi.

Yurtimizda so'nggi yillarda mahalla va oila institutlarini ijtimoiy nufuzini yanada oshirish, mustahkamlash, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash masalasiga davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralib, ushbu sohada tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Buning natijasida tegishli normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, amaliyotga tatbiq qilinmoqda.

Maqsad va uni asoslash.

Yurtimiz bugungi rivojlanish bosqichining so'nggi 5 yilda jamiyatning asosiy bo'g'ini bo'lgan oilalarni yanada mustahkamlash bo'yicha "Sog'lom oila – sog'lom jamiyat" konseptual g'oyasini hayotga tatbiq etishga yo'naltirilgan zamonaviy oilani rivojlantirish, yagona davlat siyosatini olib borish, oilaviy qadriyatlar va an'analarni targ'ib etish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi.

2020-yil 18-fevraldagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila

va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-sonli farmoni jamiyatda va oilalarda sog'lom, barqaror ijtimoiy-ma'naviy muhit hamda tinchlik, totuvlik va osoyishtalikni ta'minlashning tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini samarali joriy etishni yangi bosqichga olib chiqdi.

Shuningdek, mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi tashkil etilgan bo'lib, u oilalarning huquqiy manfaatlarini himoya qilish sohasidagi yagona davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha vakolatli davlat boshqaruv organi hissoblanadi hamda asosiy e'tibor yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash va dolzarb masalalarning yechimi va chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratib kelinmoqda.

"Sog'lom oila – sog'lom jamiyat", "Oila – jamiyat va davlat himoyasida", "Oila – muqaddas" va "Farovon oila – jamiyat ravnaqining asosi" konseptual g'oyalari asosida 2020-yil 31-dekabrda qabul qilingan "Oila institutini yanada rivojlantirish va yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Vazirlar Mahkamasining 820-son qarori asosida Respublikaning 206 ta tuman (shahar)larida "Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash markazlari" tashkil etildi. Bugungi kunda ushbu markazlarda oilaviy hayot psixologiyasi, oila iqtisodi va budjeti, reproduktiv salomatlik asoslari, ma'naviy axloqiy qadriyatlar, oilalarda sog'lom ma'naviy-axloqiy muhitni yaratish va ibratli ota-ona bo'lish ko'nikmalarini shakllantirish yo'nalishlarida o'quv dasturlari olib borilmoqda. Ijtimoiy ko'makka muhtoj xotin-qizlar, ehtiyojmand oilalarning huquqiy va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, oila institutini har tomonlama mustahkamlash bo'yicha davlat siyosatini samarali amalga oshirish maqsadida eng quyi bo'g'in – mahalla va xonadongacha kirib boradigan vertikal "Mahallabay" hamda "Temir daftar", "Ayollar daftari", "Yoshlar daftari" kabi maqsadli tizimlar joriy etildi. 2020-yilda "Saxovat va ko'mak" umumxalq harakati doirasida 800 mingdan ziyod ehtiyojmand oilalarga 1 trillion so'mdan ortiq moddiy yordam ko'rsatildi. Shuningdek, "Har bir oila – tadbirkor" dasturining hayotga tatbiq etilishi bilan birgina 2020-yilning o'zida oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun deyarli 215 ming oilaga 6 trillion so'mdan ziyod kredit mablag'lari ajratildi.

Jamiyatning farovonlik darajasini oila institutining barqaror holati, uning demografik va asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari belgilaydi, uning mustahkamligi esa mahallaning mustahkamligiga xizmat qiladi. Mahalla instituti fuqarolar o'zini o'zi boshqaruvining o'ziga xos shakli, serqirra ijtimoiy tuzilmasi bo'lib, bugungi kunda mamlakatimizda mahalla institutini ham mustahkamlash, ijtimoiy nufuzini ko'tarish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Zero, mamlakatimiz Prezidenti ta'kidlaganlaridek, "Mahalla xalq bilan davlat o'rtasidagi ko'pri bo'lishi kerak. Odamlarning quvonch-u tashvishidan doimo xabardor bo'lish mahallaning asosiy vazifasidir" [\[1\]](#).

Xususan, Respublikamizda mavjud 9 mingdan ortiq mahallalar faoliyatini takomillashtirish maqsadida uning huquqiy asoslari mustahkamlanib, mavjud mexanizmlar takomillashtirildi. "Obod mahalla" dasturi [\[2\]](#) qabul qilinib, ushbu dastur doirasida mahallalarda qurilish, ta'mirlash va obodonlashtirish ishlari amalga oshirildi. Har bir mahallada o'z ichiga mahalla guzarini, tibbiyot maskanlari negizida arzon dorixonalarni, zarur maishiy xizmat va servis shoxobchalarini, bolalar maydonchasi hamda kichik istirohat bog'ini qamrab oladigan "mahalla markazi"ni barpo etishga e'tibor qaratildi. 2019-yilning o'zida "Obod qishloq" va "Obod mahalla" dasturlari doirasida 479 ta qishloq va ovulda, shaharlardagi

116 ta mahallada keng ko'lamli qurilish va obodonlashtirish ishlari bajarildi. Bunga 6,1 trillion so'm yoki 2018-yilga nisbatan 1,5 trillion so'm ko'p mablag' sarflandi[3]. 2020-yilning yakuniga kelib, ushbu dasturlar doirasida 5 millionga yaqin aholi yashaydigan 1 ming 200 ta mahalla va qishloqlar qiyofasi tubdan o'zgardi[4].

2020-yil 18-fevraldagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-sonli farmoni hamda 2020-yil 18-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-4602-sonli qarori asosida Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi, uning Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, Toshkent shahar va tuman (shahar) bo'linmalari tashkil etildi. Shuningdek, jamiyatning betakror ijtimoiy tuzilmasi hisoblanadigan mahalla institutini aholining chinakam maslakdoshi va ko'makdoshiga aylantirish, uning roli va ahamiyatini oshirish yo'lida katta qadam qo'yildi. Mahallalarning ishlash tizimi mutlaqo qaytadan yo'lga qo'yish maqsadida 4 ta Komissiya joriy etildi. Ular fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash komissiyasi, xotin-qizlar bilan ishlash bo'yicha komissiya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va jamoatchilik nazorati bo'yicha komissiya, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish, obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish bo'yicha komissiyalarini tashkil etadi

Shuningdek, mahalla tizimida ishlayotgan xodimlarni rag'batlantirishning yangi mexanizmi joriy etildi. 2020-yildan boshlab 22-mart – Mahalla tizimi xodimlari kuni sifatida nishonlana boshlandi[5]. Mahalla fuqarolar yig'inlarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash ishlariga munosib hissa qo'shib kelayotgan faol, tashabbuskor fuqarolar va jamoatchilik tuzilmalari vakillarini taqdirlash maqsadida "Mahalla iftixori" ko'krak nishoni ta'sis etildi[6].

Inson o'ziga ato etilgan baxtning oiladan yetmish besh foizini, boshqa narsalardan esa qolgan qismini topar ekan. Oilada er-xotinning bir-birini to'liq tushunishi-ularning o'zlarini baxtli his qilishlarini ta'minlaydi. Shuningdek, o'zidagi mavjud tabiiy-ijodiy imkoniyatlar(iqtidor)ni ro'yobga chiqarish, jamiyat va oila doirasida sarflashham insonga o'zini baxtli his qilish imkonini beradi[7].

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda nikoh – oila munosabatlari zaminida yuzaga keladigan noxush hodisalar har xil asab buzilishlari, kasalliklarning kelib chiqishi, turli jinoyatlar, qotilliklar, o'z joniga qasd qilish, xiyonat, bolalar tarbiyasining buzilishlariga olib kelyapti. Shuning uchun ham nafaqat yoshlarimiz balki faoliyati bevosita nikoh-oila muammolari bilan bog'liq bo'lgan mutasaddi xodimlar, mahalla, hokimiyat vakillari, katta yoshdagilar ham hozirgi zamon oilasining ijtimoiy psixologik xususiyatlari, erxotin nizolari, oilaviy nizolar psixologiyasi haqida tegishli ma'lumotlarga ega bo'lishlari maqsadga muvofiqdir.

References:

1. <https://president.uz/uz/lists/view/409>
2. "Обод маҳалла" дастури тўғрисида"ги ПФ-5467-сон Ўзбекистон Республикаси Президенти фармони. 27.06.2018 й. (<https://lex.uz/docs/3797772>)

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 24.01.2020 йил. (<https://uza.uz/uz/posts/zbekiston-respublikasiprezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020>)
4. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 29.12.2020 йил. (<https://president.uz/uz/lists/view/4057>)
5. “Маҳалла тизими ходимлари кунини белгилаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонуни. 2020 йил 2 март. ЎРҚ-606-сон (<https://lex.uz/docs/-4751676>)
6. “Маҳалла ифтихори” кўкрак нишонини таъсис этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-3132-сон қарори. 2017 йил 13 июль. (<https://lex.uz/docs/3266714>)
7. Oila psixologiyasi: Akad. litsey va kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun o'quv qo'l. / G. B. Shoumarov, I. O. Haydarov, N. A.Sog'inov va boshq.; G'. B. Shoumarovning tahriri ostida; O'zbek-iston Respublikasi oliy va o'rtamaxsus ta'lim vazirligi, O'rta maxsus,kasb-hunar ta'limi markazi. — T.: «Sharq», 2010.uchinchi nashr 57-bet.